

УДК 61-053.2:378.147.091.32-157.87-054.6

DOI: 10.15587/2519-4984.2020.199114

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ З КЛІНІЧНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ АНГЛОМОВНИХ СТУДЕНТІВ

Т. В. Ярошевська

Метою дослідження стало удосконалення сучасного лекційного контенту з клінічної дисципліни пропедевтики педіатрії для іноземних студентів з англійською мовою навчання. В ході дослідження використовували порівняльний аналіз, бібліографічний, описовий методи, проводили анонімне анкетування студентів. Виходячи з власного досвіду викладання дисципліни пропедевтики педіатрії, на кафедрі було створено англomовний лекційний контент для студентів-іноземців. В основі цього контенту - чітко структурована ретельно підготовлена мультимедійна лекція з налагодженим механізмом зворотного зв'язку з аудиторією та широким використанням ілюстративних матеріалів. З позицій студентоцентрованого підходу до навчання, підлягала ретельному вивченню точка зору студентів на якість лекцій та шляхи їх удосконалення. За даними анкетування, серед 185 опитаних студентів 84,9 % оцінили якість лекцій по п'ятибальній шкалі на «5» або «4», 13,5 % - на «3». Цікавими та корисними назвали лекції 90,8 % респондентів, проте 27,6 % опитаних студентів відповіли, що не вважають лекції необхідною формою навчання. Найчастіше опитані студенти висловлювали пропозиції збільшити кількість ілюстративного матеріалу, надати можливість користуватись презентаціями лекцій під час самостійної підготовки і дозволити вільне відвідування лекцій. З огляду на попередній позитивний досвід розміщення на сайті текстового варіанту лекцій, розміщення повного пакету мультимедійних лекцій, на сайті кафедри може виявитись корисним. Лекції є добре вивченою методичною формою занять, проте питання організації лекційного навчання залишаються актуальними. Результати анкетування студентів стосовно якості лекційного викладання на кафедрі свідчать про позитивну оцінку переважною більшістю респондентів. Шляхи удосконалення лекційного контенту полягають ретельному методичному і технічному забезпеченні лекційних занять, використанні інноваційних технологій. Доцільним є розміщення мультимедійних лекцій на сайті кафедри для самостійного опрацювання студентами

Ключові слова: мультимедійна лекція, анкетування, студенти, англomовне навчання, якість освіти, пропедевтики педіатрії

Copyright © 2020, T. Yaroshevskaya.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

В останні роки в багатьох закладах вищої освіти нашої країни проводиться підготовка іноземних студентів з англійською мовою навчання. Не є винятком і медичні навчальні заклади. Так, на кафедрі пропедевтики дитячих хвороб Дніпропетровської медичної академії досвід викладання англomовним іноземцям становить більше 10 років. Протягом цього періоду проведено ретельне методичне забезпечення процесу навчання, відпрацьовані власні підходи до подання лекційного матеріалу. Проте в ході попередніх досліджень [1] ми звернули увагу на недостатню життєздатність знань з пропедевтики педіатрії, яка викладається на нашій кафедрі студентам 3 курсу, серед молодих лікарів. Отже, питання підвищення ефективності засвоєння лекційного матеріалу, а також організація проведення лекційних занять серед студентів-медиків з англomовною формою навчання на сучасному етапі потребує детального вивчення. Вченими-фахівцями з педагогіки лекція розглядається як організаційна основа для всіх навчальних занять, у тому числі самостійних [2]. Водночас у методичній літературі висловлюються неоднозначні думки щодо необхідності лекцій. Прихильники тра-

диційної форми викладання [3, 4] вбачають її переваги в тому, що лекція допомагає у достатньо економічній формі сконцентрувати інформацію, передбачену змістом дисципліни, набагато швидше від друкованих видань відреагувати на зміни у законодавчій, нормативній базі, певною мірою компенсувати нестачу новітніх підручників і посібників. Завдяки лекціям викладач має змогу прокоментувати тенденції за значної кількості різних, іноді протилежних, точок зору на певну проблему, зосередитися на найбільш складних питаннях, у яких студентів важко зорієнтуватися самостійно, здійснювати емоційний і виховний вплив на студентів. Опоненти цієї точки зору [5, 6] вважають, що лекція не відповідає новітнім тенденціям підготовки фахівця, провокує репродуктивне навчання, в результаті чого гальмується творче самостійне мислення. Лекція засвоюється студентами недостатньо повно, до того ж часто перетворюється на переказ підручника. Проте найпоширенішою в літературі є думка, що відмова від лекцій знижує науковий рівень підготовки студентів, порушує системність і рівномірність роботи у продовж семестру. Зазначені недоліки лекцій значною мірою можуть бути подолані правильною методикою і раціональ-

ною побудовою викладання матеріалу. Окрім того, у навчальному процесі виникає низка ситуацій, коли лекційна форма навчання просто не може бути замінена жодною іншою. Зокрема, коли новий навчальний матеріал з конкретної теми ще не відображений у наявних підручниках або деякі їх розділи інформаційно застаріли; якщо окремі теми підручника особливо важкі для самостійного вивчення і вимагають методичного пояснення лектором; коли з основних проблем курсу існують суперечливі концепції (лекція необхідна для їх об'єктивного висвітлення) і особливо в тих випадках, де важливий особистий емоційний вплив лектора на студентів з метою формування їхніх поглядів [3, 7]. Наприклад, А. П. Чехов так згадував про лекції свого викладача студентських років проф. Г. А. Захар'їна: «Вийшли лекції Захар'їна. Я купив і прочитав... Але, на жаль, є лібрето, але немає опери. Немає тієї музики, яку я слухав, коли був студентом.»

Як відомо, новою парадигмою освітнього процесу в вищій школі є студентоцентризоване навчання, яке, передусім, передбачає участь студента в обговоренні і удосконаленні освітнього контенту, врахуванні результатів опитувань студентів під час прийняття управлінських рішень щодо підвищення якості освіти [8]. Сучасні дослідження, як вітчизняні, так і іноземні, відносно анкетування студентів з багатьох питань організації лекційного викладання, різняться за висновками стосовно тривалості лекцій, їх наповнення, можливості вільного відвідання лекцій і навіть необхідності читання лекцій взагалі [6, 9]. Вірогідно, це залежить певною мірою і від майстерності лекторів, і від дисципліни, що викладається, і від контингенту самих студентів та їх мотивації до навчання. Маючи за мету удосконалення викладання дисципліни, що вивчається на кафедрі, якісне навчання майбутніх лікарів, їх конкурентоспроможність, підвищення рейтингу навчального закладу, ми в ході цього дослідження приділили увагу проблемам якісного подання лекційного матеріалу, наповненню лекційного контенту, а також аналізу даних анкетування англomовних студентів-медиків, яких ми навчаємо, щодо оцінки лекційного навчання і шляхів покращення системи лекційного викладання.

2. Літературний огляд

Велика кількість наукових робіт з педагогіки висвітлює питання якісного лекційного викладання. В них обговорюються основні принципи підготовки лекційного матеріалу, стандартизація основних положень лекції, використання сучасних технологій при підготовці лекції. Ретельна підготовка лекції, накопичення нових наукових даних, вибір сучасних технологій для викладання матеріалу, адаптація лекції під особливості слухачів, зв'язок з наступною клінічною практичною діяльністю, індивідуальний підхід викладача до теми лекції – ось основні складові якісної підготовки сучасної лекції [4, 10]. Недоліки лекцій як форми викладання значною мірою можуть бути подолані раціональними інноваційними підходами, які спроможні підвищити ефективність лекцій [10]. До інноваційних відносять такі основні форми лекцій, як: проблемна лекція; лекція з двома лекто-

рами; лекція-візуалізація; лекція із завчасно запланованими помилками; лекція-конференція або лекція-консиліум. Цікавими методами організації лекційного процесу можуть стати короткі інтерактивні вклучення в лекційний процес, за допомогою яких студенти зможуть проявити різні види активності, а викладач вміло формує точку зору студента [11]. На думку науковців, значно підвищує ефективність лекцій проведення дискусій. В ході лекційних занять ними використовується метод “мозкового штурму”, особливо під час вивчення нових понять і категорій. Студентам пропонується навести будь-які асоціації, що виникають у зв'язку з цим поняттям. Асоціативні образи записуються на дошці, після чого аналізуються, систематизуються, при необхідності коригуються й оформлюються у визначення тієї чи іншої категорії. Визначивши мету запровадження на занятті дискусії та організовуючи під час лекції дискусію, викладач повинен заздалегідь визначити місце дискусії у структурі лекції і її тривалість, підібрати питання, та спланувати підсумкове узагальнення [12].

Особливої уваги заслуговують питання викладання іноземним студентам. Прагнення до пошуку найбільш сприятливих психолого-педагогічних умов для активізації та реалізації кращих властивостей і саморозвитку особистості спонукають англomовних викладачів до пошуку нових форм подачі лекційного матеріалу [13]. Автор дослідження вважає, що сучасне програмне забезпечення дозволяє створювати авторські комп'ютерні анімаційні презентації лекцій, що оновлюються в міру необхідності. Анімаційні фільми та матеріали, які містять елементи і положення, що потрібно виділити або підкреслити, роблять лекцію насиченою, динамічною, цікавою для слухачів. Іноземні студенти відчують складнощі при конспектуванні лекцій, оскільки не можуть швидко та грамотно записати ключові положення, нові для них терміни, тому їм до початку лекції можна розробляти та пропонувати роздруковки, які можна скопіювати або сфотографувати в якості конспекту для самостійної роботи. Наявність роздружок в студентів під час лекції полегшує засвоєння матеріалу. При такій організації студенти на лекції в основному слухають, відповідають на питання, обговорюють запропоновану тему. В результаті об'єм розглянутого матеріалу збільшується. Вдома студент може ще раз переглянути лекцію та подивитися додатковий матеріал з даної теми. Список літератури та веб-сайтів надається наприкінці кожної лекції.

В ході власного дослідження ми проводили аналіз анкетування студентів стосовно лекційного викладання. Тому нашу увагу привернули дані опитування, запроваджене в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця. Результати опитування показали, що 36,5% студентів-респондентів більшість (60%) навчального матеріалу отримують під час усних лекцій, 30,3% респондентів вважають, що під час лекцій вони набувають інформацію щодо певної теми лекції лише в обсязі 40%. Основними недоліками існуючого формату лекцій студенти вважають повторення інформації з підручників/посібників і брак конкретних клінічних прикладів і ілюстрацій. Оптимальним форматом лекцій

для клінічних кафедр студенти вважають такий: загальна тривалість лекції має бути 45 хвилин і включати 2 блоки по 20 хвилин; 5 хвилин перерва. Студенти є активними користувачами Інтернету. За умови наявності в мережі Інтернет широкого вибору тем відео-презентацій та відео-лекцій потенційну зацікавленість в них виявляють майже всі студенти (96,2 %), 63,2 % планують користуватися ними кілька разів на тиждень [14].

Отже, незважаючи на широке обговорення в літературі, проблеми якісного викладання лекцій не можна назвати вирішеними. Лекція дає більше простору для творчої роботи викладача. Особистість лектора, його ерудиція, професіоналізм, артистичні здібності суттєво впливають на доступність і якість лекційного матеріалу. Відомо, що студенти-іноземці можуть мати низку труднощів під час навчання, але англомовне викладання є надзвичайно складним і для викладача. Тому раціональний і успішний на практиці досвід викладання англомовним студентам заслуговує на увагу. З позицій студентоцентрованого викладання точка зору студентів на освітній процес підлягає ретельному вивченню і їй необхідно брати до уваги з метою підвищення якості викладання.

3. Мета та завдання дослідження

Метою дослідження стало удосконалення сучасного лекційного контенту з клінічної дисципліни пропедевтики педіатрії для іноземних студентів з англійською мовою навчання, результатом чого буде якісна підготовка конкурентоспроможного фахівця, підвищення рейтингу навчального закладу.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. Вивчити сучасний досвід і методичні підходи щодо проведення лекцій з клінічних дисциплін.
2. Висвітлити власний досвід щодо створення лекційного контенту і викладання на кафедрі дисципліни пропедевтики педіатрії для англомовних студентів.
3. З'ясувати думку студентів-іноземців з англомовною формою навчання про якість та шляхи покращення лекцій з пропедевтики педіатрії.
4. На основі результатів дослідження окреслити шляхи удосконалення викладання лекцій з дисципліни пропедевтики педіатрії для студентів-іноземців з англомовною формою навчання.

4. Матеріали і методи

В ході дослідження використовували порівняльний аналіз, бібліографічний, описовий методи; проводили анонімне анкетування студентів.

Анонімне анкетування щодо якості лекційного процесу проводили серед студентів-іноземців третього курсу, віком 20–25 років. Кількість опитаних студентів – 185, серед них 133 студента з Індії, 52 – з Ізраїлю.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Протягом багатьох років єдиною уніфікованою формою лекції на нашій кафедрі є мультимедійна презентація. Методичні переваги мультимедійної лекції полягають у тому, що студента легше заціка-

вити і навчити, коли він сприймає одночасно узгоджені звукові і зорові образи, причому на нього здійснюється не лише інформаційний, але й емоційний вплив. Збільшення кількості органів чуттів, що задіяні в процесі сприймання інформації, призводить до зростання ступеня засвоєння матеріалу порівняно з традиційними методами [3].

Класичні вимоги до якісної презентації – обмеження кількості слайдів, крупний шрифт, широке використання ілюстративного матеріалу, якісне виголошення лекції – добре відомі. В нашому випадку кількість слайдів обмежена до 40, кожний з них відбиває основні положення у вигляді тез. Лекційний матеріал чітко структурований. Вступ часто містить цікавий клінічний випадок, або запитання для активізації аудиторії. В основній частині передбачені короткі проміжні висновки, лекція ілюстрована фотографіями і схемами патологічних симптомів і синдромів у дітей, або короткими фрагментами фільмів. Прикладами таких фрагментів можуть бути демонстрація безумовних рефлексів новонародженої дитини, особливостей кровообігу плоду, методики правильного прикладання новонародженого до грудей матері, та інші. Серед особливостей викладання лекцій на кафедрі, на які ми звертаємо увагу, є обов'язкове проголошення теми та мети лекції, з'ясування її актуальності. Ми практикуємо постійний зворотній зв'язок із слухачами за допомогою коротких питань, що підтримує живий контакт з аудиторією. Слід зазначити, що утримувати увагу студентів-іноземців протягом лекції є складним завданням. Більшість психологів впевнені, що студенти фізично не в змозі концентрувати свою увагу на матеріалі, що викладається, більше, ніж протягом однієї години. Ми не практикуємо перерву між академічними годинами під час лекції, з огляду на питання дисципліни, але робимо включення в лекцію цікавих відеоматеріалів, клінічних прикладів, або інтерактивних запитань. Це сприяє розрядженню напруги студента і тим самим поліпшує сприйняття подальшого матеріалу.

В сучасній літературі багато обговорюється питання відмови від лекцій, чи скорочення кількості лекційних годин. Проте навчальні програми поки що залишаються незмінними. Згідно з програмою, дисципліна Пропедевтика педіатрії складається з 150 годин, з них 30 годин лекційних. З нашої точки зору, в процесі навчання англомовних студентів в клініці відмовитись від лекцій неможливо, але є сенс також надати змогу студентам самостійно працювати з лекційним контентом. Протягом всіх років викладання дисципліни пропедевтики педіатрії на нашій кафедрі ми розміщували матеріали лекцій у вигляді тез для самостійної підготовки студентів до лекції на сайті кафедри. Це виявилось вдалим рішенням, тому що, маючи роздруковані конспекти лекції або його електронний варіант, під час лекції студенти не відволікаються на конспектування, уважніше сліdkують за основною думкою, кількість матеріалу, що можна розглянути за темою лекції, збільшується. Відомо, що студенти-іноземці пишуть повільніше, не встигають, а тому часто відмовляються від ведення конспектів. Завдяки легкому доступу до матеріалів лекції, студенти мають змогу звернутися до лекції будь-коли

і бути впевненими в тому, що вони працюють з першоджерелом, а не конспектами, зробленими власноруч і тому, не виключно, з помилками. Крім того, студенти працюють з цими матеріалами під час самостійної підготовки до практичних занять чи модульних контролів та під час написання учбової історії хвороби.

Наприкінці лекційного курсу нами було проведено анонімне анкетування студентів з метою оцінки якості лекційного контенту та його представлення, а також відношення студентів до лекцій з дисципліни. Анкета включала наступні питання:

1) Оцініть якість лекцій за п'ятибальною шкалою.

2) Чи були лекції цікавими та корисними для вашого навчання?

3) Чи вважаєте Ви, що лекції з даної дисципліни не потрібні?

4) Ваші пропозиції щодо удосконалення лекційного контенту на кафедрі?

Результати анкетування студентів виявили наступне. Серед 185 опитаних студентів 157 оцінили якість лекцій по п'ятибальній шкалі на «5» або «4» (84,9 %), 25 – на «3» (13,5 %), троє студентів не визначились з відповіддю. Цікавими та корисними назвали лекції 168 респондентів (90,8 %) Проте велика кількість студентів, а саме 51 (27,6 %) відповіли, що лекції для них не є обов'язковими, оскільки є можливість знаходити необхідний матеріал в підручниках чи в Інтернеті. Вочевидь, за оцінкою переважної більшості студентів, підхід до читання лекцій на кафедрі виявився правильним, але не можна не прислухатися до думки деяких студентів про доцільність відміни лекцій взагалі. Уявлення студентів про шляхи покращення лекцій були різними, але найпоширенішими пропозиціями були збільшити кількість ілюстративного матеріалу і відеофільмів, надати можливість користуватись мультимедійними презентаціями лекцій для самостійної роботи, а також були пропозиції зробити відвідування лекцій вільним. Добре розуміючи, що мотивація до навчання у студентів-іноземців різна, як різними є і самі студенти, ми, тим не менше, не можемо не звертати уваги на висловлені під час анкетування пропозиції студентів.

Самостійна робота студентів є важливою складовою успішного навчання, і це дуже приваблює науковців з педагогіки. Сьогодні ж, ймовірно, є підстави впровадити новий вид самостійної роботи студентів – це робота з матеріалами створеними на кафедрі мультимедійних лекцій, тим більше, що про це просять самі студенти.

Зараз технічні можливості дозволяють поширювати лекційний матеріал мережею Інтернет. Ми плануємо, і це здається доречним, розміщення лекційних мультимедійних презентацій на сайті кафедри повністю. Протягом багатьох років ми розміщували

тези лекцій (тільки текст, без ілюстрацій) на сайті кафедри і бачили, що студенти мають бажання отримати саме ілюстровані слайди для подальшого самостійного вивчення. Фотографування слайдів відволікають і лектора, і студентів. Основними причинами, чому викладачі проти повного розміщення лекційних матеріалів в вільному доступі для студентів, є порушення авторського права і побоювання, що знизиться відвідування лекцій, або дисципліна студентів під час лекції.

Повільно, слайд за слайдом, чи бігло вивчаючи наданий матеріал, в залежності від здібностей та інших причин, студент має змогу працювати в притаманному саме йому темпі, не змушений наздоганяти аудиторію, чи, навпаки, затримуватись на повністю зрозумілих йому питаннях. На допомогу зацікавленим студентам викладач рекомендує додаткову літературу, ті чи інші матеріали з мережі Інтернет. Таким чином студент привчається до самостійного пошуку літературних джерел, що приближує його до навчання за міжнародними стандартами і сприяє кращому засвоєнню дисципліни, що вивчається.

6. Висновки

1. Незважаючи на те, що лекції є добре вивченою методичною формою занять, питання організації і удосконалення лекційного навчання залишаються актуальними і активно дискутуються в педагогічній літературі останніх років.

2. Власний досвід і аналіз досвіду колег дозволив нам розробити успішний лекційний контент для студентів-іноземців з англійською мовою навчання. Основною складовою цього контенту є чітко структурована мультимедійна презентація, яка створена з урахуванням всіх загальних методичних вимог до неї. Суттєвими моментами є налагоджений механізм зворотного зв'язку з аудиторією, живий контакт з нею та ілюстративність, що підвищує доступність і зрозумілість лекційного матеріалу.

3. Результати анкетування студентів стосовно якості лекційного викладання свідчать про позитивну оцінку лекцій переважною більшістю респондентів. Найпоширенішими пропозиціями студентів щодо удосконалення лекцій були збільшення кількості ілюстративного матеріалу і відеофільмів, вільний доступ до мультимедійних лекційних презентацій, а також вільне відвідування лекцій.

4. Шляхи удосконалення лекційного контенту полягають ретельному методичному і технічному забезпеченні лекційних занять, використанні інноваційних технологій. Доцільним є розміщення мультимедійних лекцій на сайті кафедри для самостійного опрацювання студентами. Це сприятиме кращому засвоєнню матеріалу, підвищенню ефективності навчання і позитивно вплине на дисципліну під час лекції.

Література

1. Анализированья знаний по пропедевтике педиатрии, преподаваемой на младших курсах, среди молодых врачей / Ильченко С. И., Ярошевская Т. В., Скрябина Е. В., Крамаренко Н. Н. // ScienceRise: Pedagogical Education. 2018. № 7 (27). С. 28–32. doi: <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2018.153376>
2. Максименко С. Д., Філоненко М. М. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 288 с.

3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. Київ: Академ. видав., 2014. 456 с.
4. Lau K. H. V., Fallar R., Friedman E. Characterizing the Effective Modern Medical School Lecture // Medical Science Educator. 2015. Vol. 25, Issue 2. P. 107–112. doi: <http://doi.org/10.1007/s40670-015-0102-1>
5. Use of an Online Curriculum to Teach Delirium to Fourth-Year Medical Students: A Comparison with Lecture Format / Chao S. H., Brett B., Wiecha J. M., Norton L. E., Levine S. A. // Journal of the American Geriatrics Society. 2012. Vol. 60, Issue 7. P. 1328–1332. doi: <http://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2012.04035.x>
6. Billings-Gagliardi S., Mazor K. M. Student Decisions about Lecture Attendance: Do Electronic Course Materials Matter? // Academic Medicine. 2007. Issue 82. P. 73–76. doi: <http://doi.org/10.1097/acm.0b013e31813e651e>
7. Wood W. B., Tanner K. D. The Role of the Lecturer as Tutor: Doing What Effective Tutors Do in a Large Lecture Class // CBE—Life Sciences Education. 2012. Vol. 11, Issue 1. P. 3–9. doi: <http://doi.org/10.1187/cbe.11-12-0110>
8. Бахрушин В. Університет і студент. 2018. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1270-universitet-i-student>
9. Role of lecture in the modern education system / Kramar S. B., Nasarova D. I., Zharikov M. Yu. et. al. // European Applied Sciences. 2015. Issue 4. P. 22–24.
10. Lutze-Mann L., Kumar R. K. The formative assessment lecture: enhancing student engagement // Medical Education. 2013. Vol. 47, Issue 5. P. 526–527. doi: <http://doi.org/10.1111/medu.12162>
11. Перспективи та труднощі ефективного використання інноваційних технологій для забезпечення професійної підготовки студентів-медиків при вивченні клінічних дисциплін / Крицька Г. А., Крицький І. О., Загричук Г. Я., Крицький Т. І. // Медична освіта. 2017. № 2 (74). С. 33–36. doi: <http://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2017.2.7826>
12. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі / Гай Л. А., Сухін Ю. В., Венгер В. Ф., Сайед Муксен, Сердюк В. В. // Медична освіта. 2016. № 1. С. 16–20.
13. Лабій Ю. А. Удосконалення методів представлення лекційного матеріалу для іноземних студентів // Медична освіта. 2019. № 1. С. 18–21. doi: <http://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.1.9574>
14. Зміна формату проведення лекційних занять для студентів – медиків нового покоління / Яременко О. Б., Федьков Д. Л., Добрянський Д. В., Дудка П. Ф., Ільницький Р. І., Тарченко І. П., Меліксетян А. В. // Медична освіта. 2018. № 4. С. 117–120. doi: <http://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2018.4.8850>

Received date 03.02.2020

Accepted date 18.02.2020

Published date 31.03.2020

Ярошевська Тетяна Віталіївна, кандидат медичних наук, доцент, кафедра пропедевтики дитячих хвороб, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України», вул. В. Вернадського, 9, м. Дніпро, Україна, 49044
E-mail: tatyana.yaroshevskaya@gmail.com